Tükröm

Festők, szelfik és az emberi ego

Szöveg: Kandó Eszter

Nincs nap, hogy ne ömlenének ránk a szelfik a világhálóról, legyen az a szomszédunk nyaralási fotója vagy épp egy politikus marketingfogása. Úgy érezhetjük, hogy mindenki szelfilázban ég, csak az a kérdés, hogy miért? Most lett olyan fontos az önarcképünk, vagy saját magunk rögzítése természetes emberi vágy? Cikkünkben az önarckép vizsgálata során elidőzünk a művészettörténet egy-egy fontos állomásán, mikor hogyan nézték és rögzítették az embert. De szó lesz arról is, hogy a szelfizésnek milyen pszichológiai, illetve társadalmi hatása lehet.

„A legfontosabb az a kép, amelyet mások elméjében önmagadról alkotsz.”
Jorge Luis Borges

A szelfi szó csak néhány éve lett a napi szókincsünk része. De egész hamar megszoktuk, készítése természetes elfoglaltságunk lett, tájképek helyett netes albumainkat arcképek töltik meg. A szelfi műfajleírása szerint az az önarckép, amelyet webkamerával vagy okostelefonnal készítünk, és rövid időn belül feltöltünk egy közösségi oldalra. Néha kicsit túlzónak is érezzük a szembejövő szelfimennyiséget, de úgy látszik, még nem unjunk. Persze vannak, akik a visszajelzéseknek, a lájkok állandó számolásának bűvöletében esnek, de ez nem is meglepő, hiszen az arcunk elbűvölő. Önmagunk megfigyelése egy életen át tartó történet, talán éppen a figyelésben rejlő legnagyobb ellentmondás miatt. A testünk szinte minden részét láthatjuk, de a legtöbb lelki rezdülésünket magán viselő arcunkat nem. Tükör kell ehhez; egy tárgy, de lehet egy másik ember tekintete is. Vagy jó lesz egy gyors szelfi is? Tudjuk tehát, hogy önmagunk kitartó bámulása néha veszélyes. Az egyik legismertebb ókori mítosz a saját magába beleszerető Narkisszoszé. Leisziopé nimfa jóképű fiát hiába ostromolták a nimfák szerelmükkel, süket fülekre találtak, ezért az egyik csalódott epekedő, Ekho Nemeziszhez, a boszszú istennőjéhez fordult. Narkisszosz büntetése a „figyelmetlenségért” az volt, hogy beleszeretett a vízben visszatükröződő képébe. Végül a gyönyörű ifjú a beteljesületlen szerelem miatt érzett csalódottságában végzett magával.

A XX. századi értelmezés az ókori „énszeretet” magyarázathoz képest továbbmegy. A modern, éntudatra ébredt ember mindig meghasonul, hiszen ahogy a víztükörben a kép, önmagunk sem ragadható meg. A fiú testét a mítoszban Afrodité, a szerelem istennője nárcisszá változtatta. Ahogy a virág belső szirmai befelé néznek, úgy figyel csakis magára az az ember, akit nárcisztikusnak hívunk. Súlyosabb esetben pedig – az egyre többször hallott – nárcisztikus személyiségzavarról kell beszélni, ami leginkább a betegségben szenvedő környezetét keseríti meg. Felmerül hamar a kérdés: hogyan játszik ebben szerepet a szelfizés?

A RÖGZÍTÉS VÁGYA

Arcunkra szeretünk a tükörben rácsodálkozni, de legtöbbször akkor lepődünk meg, amikor fotón látjuk viszont. A szeretteinkről őrzött képeknek szintén megvan a maguk történelme, a római Plinius (i. sz. 23–79) írta le a Debutades-elbeszélést: Debutades egy korinthoszi fazekas lánya, akinek szerelme hosszú útra készült. A lány a fiút utazása előtt szénnel egy falra körberajzolja, így őrizve meg emlékét a távollét ideje alatt.

A rögzítés vágya minden emberé, de tényleges megélése réges-régen csak a nagy emberek kiváltsága volt. A római császárok, középkori uralkodók arcmásukat pénzérmébe verték, az udvari festők az uralkodó családtagjait, az arisztokrácia képviselőinek portréit festették meg. A kép a hasonlóságról, a felismerhetőségről szólt, a kommunikáció egy sajátos formája volt. A nehezen legyőzhető távolságokra és a személyes kapcsolattartás hiányára, a nem találkozásra egy ilyen ajándékba kapott kép jó megoldás volt. Idézzük fel az egyik leghíresebb barokk, IV. Fülöp spanyol király udvari festőjének, Diego Velázqueznek (1599–1660) néhány művét! Velázquez a király lányáról, Margaritáról számtalan portrét készített, legtöbbször még a beállítás, a mozdulat is ugyanaz volt. A kis infánsnő áll Az udvarhölgyek (1656) című kép közepén is, amely Velázquez önarcképei közé is sorolható. Nem véletlenül: Margaritát már gyerekkorában eljegyezték anyai nagybátyjával, I. Lipót magyar–cseh–német királlyal, német-római császárral, és a család bécsi ága kíváncsi volt a cseperedő menyecske fejlődésére. (Margarita fiatalon, alig 22 évesen, 1673-ban hunyt el.)

REMBRANDTOT MODERNÜL NÉZZÜK

A társadalmi szerkezet átalakulásai kedveztek annak, hogy ne csak a leggazdagabbak privilégiuma legyen az önarcképfestés. Németalföld északi részén a köztársasági államforma a polgárok vagyonosodását segítette elő. Ennek hatására már ennek a rétegnek a tagjai is képekkel szerették volna feldíszíteni a lakásukat. (Nem mellesleg ebben az időben az egyházi művészet is sokat veszített a jelentőségéből.) Ebben a környezetben emelkedett ki és vált a mai napig az egyik legtöbbet elemzett festővé Rembrandt van Rijn (1606–1669) is. A már fiatalon nagy elismertséget szerzett holland művész életművének közel 10%-át önarcképek alkotják. Ez nagyjából 50 festmény, 31 karcolat és 10 rajz. Munkáit általában egészen máshogy nézzük, mint a kortársaiét, képeinek elemzésekor a szempontjaink modern gondolkozásunkat tükrözik. Kifejezetten igaz ez Rembrandt önarcképeire, amelyeken

VELÁZQUEZ:
AZ UDVARHÖLGYEK (1656)

RONDA, DE... A VILÁG LEGELSŐ SZELFIJE

A szelfi szó először egy ausztrál fiú kommentjében bukkant fel még 2002-ben. A fiú, amikor hazatért a buliból – ahol megsérült a szája és vérzett –, rögtön lefotózta magát és feltöltötte a netre. A kép alá odaírta: „selfie”. A kifejezést hamar felkapták fórumozók, a Flickr képmegosztón már tag-ként is használni kezdték. Az igazi karrierje viszont csak pár éve, az internetes okostelefonok berobbanásával indult meg. 2013-ban az Oxford Szótár szerkesztői az év szavának választották meg. A szó angol helyesírása leggyakrabban az ausztrál angolt követi, ahol előszeretettel használnak -ie képzős megoldást – ld. barbie = barbecue, firie = firefighter (tűzoltó) – de a selfy változat is szabályos.

Prof. Dr. Vass Zoltán

Pszichológus, a Károli Gáspár Református Egyetem Pszichológiai Intézetének vezetője és a képi kifejezéspszichológia legismertebb hazai kutatója, munkái számos országban előírt tananyagok. 2011-ben A képi kifejezéspszichológia alapkérdései – Szemlélet és módszer címmel megjelent műve nemcsak pszichológusoknak kínál betekintést a belső tartalmak képi kifejezésének folyamatairól.

Megkérdeztük Vass Zoltánt, a képi kifejezéspszichológia kutatóját is, ő hogyan vélekedik a szelfiről.

Mit mond el rólunk egy szelfi? Mit fejezünk ki és mit kommunikálunk vele? Felfoghatjuk-e pszichológiai kivetülésünknek?

Természetesen igen. A szelfi pszichológiai értelmezése rendkívül izgalmas téma, mert nemcsak tudatos, hanem tudattalan közléseket is tartalmaz. Amikor valaki lefényképezi önmagát, ezt mindig egy adott pszichológiai kontextusban teszi. Ezzel olyan információkat közöl magáról, amelyeknek bizonyos részéről ő sem tud. Nemcsak a kép tartalmával beszél ugyanis önmagáról, hanem bemutatja felvállalt és tudattalan vágyait, igényeit, szükségleteit is. Kisebb részben tudatos, nagyobb részben tudattalan felszólítást intéz környezete felé azzal kapcsolatban, hogy mások minek tekintsék őt, hogyan lássák, mit gondoljanak és érezzenek iránta. Azt is elárulja, milyen kapcsolati sémákat preferál és utasít el, milyen típusú kapcsolatban szeretne lenni referenciacsoportjával és másokkal, milyen társas válaszokat szeretne kiváltani a számára fontos emberekből.

Segít-e a szelfikészítés, vagy inkább elfed, ha önmagunkhoz szeretnénk közelebb kerülni?

A tipikus szelfi nem önismereti célból készül, inkább az önkifejezés vagy a társas benyomáskeltés szükséglete motiválja. Ha viszont valaki összegyűjti önarcképeit, a sorozatot szemlélve önismereti meglátásai is lehetnek. Érdekes kísérletet végzett ezzel kapcsolatban egy amerikai művész, Bryan Lewis Saunders, aki 1995 óta minden nap készít legalább egy önarcképet magáról, és ma már több mint 8000 képpel rendelkezik. Bár ezek a képek nem fényképek, hanem színes rajzok, mégis jól mutatják a sorozatos önarckép értékét.

Lehet-e a szelfit pszichoterápiás célokra is használni?

Minden képi alkotást, minden személyes megnyilvánulást lehet. A művészetterapeuta például a kliens segítségével értelmezi a képet, majd felismerései egy kiválasztott részét visszacsatolja, közli kliensével. A szelfi is személyes megnyilvánulás, önkifejezés. Ma már vannak online terápiára specializálódott szakemberek is. Kifejezetten a szelfit használja például Mike Langlois terápiás célokra. Olyan kérdéseket tesz fel, mint „mit gondoltál és éreztél, amikor készült a kép, mit mond el rólad, mit takar el, mit mond arról, ki szeretnél lenni”? A pszichológiának lépést kell tartania a változó világgal, és meg kell értenie, fel kell használnia az újonnan megjelenő önkifejezési és kommunikációs viselkedés-formákat is.

„A portré legtöbbször eltakarja az embert, aki magát így kiállítja. Az igazán jelentős portré megmutatja az embert, akit csak így és ezen a képen lehet látni.”

Bacsó Béla

Prof. Dr. Bacsó Béla esztéta, az ELTE Esztétika Tanszékének vezetője, a Magyar Filozófiai Társaság elnöke. Legutóbbi, Ön-arc-kép című kötetében az emberi arc és alak megjelenítésének legalapvetőbb képzőművészeti műfajával, a portréval és annak filozófiai értelmezéseivel vet számot.

mi egy őszinte embert látunk, erősen rokonszenvezünk vele. Nem egy pillanat rögzítésének sikerességéről, egy stílusról beszélünk, hanem egy valaha élt ember milyenségéről. Mivel önarcképeket az életének minden szakaszában készített, ezért úgy érezzük, jobban ismerjük őt, mint Leonardót vagy Rubenst. Pedig az utóbbiaknak a művészi alkotásaikon felül ismerjük a leírt gondolatait is. Leonardótól, Rubenstől számos levelezés, feljegyzés maradt fent, míg a holland mester „csak” a képmásait hagyta az utókorra.

Ráadásul Rembrandt korában egy festő önarcképet nem az önelemzés szándékával festett elsősorban. Sokkal inkább azért, hogy megmutassa festői kvalitásait és külsejét, azaz még mindig a hasonlóság számított. Rembrandt esetében még az is felmerül, hogy képeinek egy részét nemcsak ő készítette. És most nem hamisításra kell gondolni: Rembrandt műhelyében tucatjával fordultak meg a tanítványok, így sokszor ő volt a modell, de egyben alkotó is, mikor a képkészítés folyamatában is részt vett. Azaz sok Rembrandt-önarckép csak félig önarckép, félig valaki másnak a munkája – derül ki Rényi András művészettörténész 2006-os, Mindentudás Egyetemén tartott előadásából.

REMBRANDT ARCAI (1628, 1629, 1634, 1669)

RÉNYI ANDRÁS:
A műértés tudományos alapjairól

IN CASE OF PHOTOGRAPHY – KIFORDÍTOTT SZELFIZÉS

A megszállott szelfikészítésre reagált ironikusan két fiatal fotográfus, Horváth János és Rácmolnár Milán. Az eredetileg a Fiatal Fotóművészek Stúdiója (FFS) Átlátás 2.0 – ifjú alkotó-kurátor párosoknak szakmai munkát, kiállítási lehetőséget teremtő tehetséggondozó programsorozat – egyik állomása volt a projekt, de nyáron egy része a tihanyi ARTplaccon is bemutatásra került. Elvileg a fogyasztó igényeit elégíti ki a piac, de sokszor csak a piac generálja a vágyat. A két FFS-tag a kettőt jól megkeverte. Szelfikészítést segítő, fiktív szerkezeteket készítettek, mint például kurblis mobiltöltőt vagy szelfibotot, de kísérletképpen önmagukról is 24 órán keresztül tízpercenként lőttek egy képet. Rácmolnár szerint minőségi szelfit a nagy számok miatt biztosan lehet találni, de „ha valaki elkattint egy szelfit három másodperc alatt, abban három másodperc munka van, és általában nem is az a célja, hogy megváltsa a világot”.

SELFIETIS? A SZELFIZÉS ÁRNYOLDALA

Csak álhír volt az, amelyikben a túl gyakori szelfizést mentális zavarnak írták le. A netes kacsa kitalálói még elnevezést is adtak a betegségnek: selfietis. De ilyen egyelőre szerencsére nincsen, bár az, hogy az álhírt milliók megosztották, biztosan elgondolkodtató. Más kérdés, hogy egy friss amerikai kutatás bemutatta, hogy a gyakori nyomogatás éppen a szociális készségeinket rontja le. Azok a kiskamaszok, akik naponta több órát töltenek el digitális eszközök használatával, kevésbé képesek mások arcáról leolvasni az érzelmeket, és a nonverbális jelek között is nehezebben igazodnak ki.

A PORTRÉ MEGÍTÉLÉSE VÁLTOZÓBAN

Az önarckép mint fogalom is csak XIX. századi, erősen kötődik a romantikához. Ekkor az emberek személyiségéről már nem csak a nagyon leegyszerűsítő „vérmérsékletek” alapján beszéltek, a léleknek rétegei lettek, és egyre több ismeretlent láttak benne. Bár a portréfestés, mint a nyugat-európai festészet egyik legfontosabb műfaja, ebben a században egy kicsit a végéhez is ért: Édouard Manet és Paul Cézanne munkáival lezárult a klasszikus korszaka. A portrék, az önarcképek a XX. században sem tűntek el, de a műfajban sokkal kevesebb meghatározó mű született. Érdekes viszont, hogy az utóbbi években újra a figyelem középpontjába került, a közönség újra és újra emberek „másait” akarja nézni a kiállítóterekben.

Ez a trend a piaci szempont mellett „benső változást is mutat, azaz egy növekvő érdeklődést az ember bemutatása és bemutathatósága mellett” – írta le 2012-es, Ön-arc-kép című munkájában Bacsó Béla esztéta. Az ELTE BTK Esztétika Tanszékének vezetője könyvében portréelméletek kérdésével is foglalkozik, bár ez a terület az elmúlt néhány száz évben viszonylag kevés gondolkodót foglalkoztatott. „A portré legtöbbször eltakarja az embert, aki magát így kiállítja. Az igazán jelentős portré megmutatja az embert, akit csak így és ezen a képen lehet látni” – mondja Bacsó Béla a Hamu és Gyémántnak.

A HALHATATLANSÁG PANTEONJA

Ha az esztétákat egy ideig nem is, a gyűjtőket már hamar érdekelték a portrék. A firenzei Uffizi Galéria az egyik első olyan ismert gyűjtemény, amelyet már a nagyközönség is látogathatott. Az épülethez tartozik a Vasari-folyosó is, amelyet 1564-ben I. Cosimo de' Medici építtetett, és ahol ma a világ legnagyobb önarckép-gyűjteménye található. Az 1670–1680 darab között jelenleg 26 magyar önarckép is szerepel. 2013-ban a magyar–olasz évad alkalmából és a Firenzei Egyetem elismert művészet-

SELF PORTRAIT IN THE MORNING VEREBICS KATI

Verebics Kati

Kortárs festőművész. A Magyar Képzőművészeti Egyetem grafika, majd festő szakán végzett, fiatal kora ellenére a rangos Kogart-díjjal jutalmazták. Munkássága középpontjában a női test áll – nem ritkán a saját teste –, képei legtöbbször szexuális töltetűek, ám megfogalmazásuk lírai, bensőséges.

Mit jelent az ön számára az önarcképfestés?

Nekem az önarcképfestés sosem egy-egy tanulmányt jelentett, hanem szinte minden újabb festészeti témámnál jelen van. Kicsit pszichologizáló, önfeltáró, másrészt van benne némi szarkazmus vagy humor is (például egy-egy mimikai gesztus), ami képes talán feloldani a narcisztikus bélyeget. 2013-ban az Egyesült Arab Emirátusokbeli Abu Dhabi Art Hub művésztelep alkalmával több önarcképen is dolgoztam, amelyben az ottani orientális világot belevittem a már meglévő elképzeléseimbe. Ez azt jelenti, hogy nagyjából tudom, mi az a póz és arckivágás, amely a kompozíciót meghatározza, és ehhez applikálok elemeket kollázsszerűen, különböző hatásokból merítkezve.

A látható hasonlóság menynyire szempont önnél?

Fontos számomra a realista megfogalmazás, de próbálok egy kis csavart is belevinni, szürreális elemekkel vagy a nekem fontos attribútumokkal megjelenítve. Ez határoz meg nálam valamiféle belső világot, annak a kivetített képét. Gyakran találok antikváriumokban izgalmasan illusztrált könyveket, régi metszetes albumokat vagy anatómiai könyveket.

Érez-e rokonságot más, önarcképet készítő festőkkel? Van-e kiemelt festészeti hagyomány, ami meghatározza?

Frida Kahlót nagyon szeretem. Tudom, hogy divatos, de nem véletlenül lehet ekkora életművel ilyen hatású a művésze-te. Sok művész önarcképsorozata tetszik és példaértékű, akár ha csak Rembrandt metszeteire gondolok vagy a húgom, Verebics Ági különböző médiumokkal feldolgozott arctöredékeire.

Ma nagy divat a szelfikészítés. Befolyásolják az ilyen közösségi megnyilvánulások?

A szelfi most már szinte beleolvad a hétköznapokba, elárul egy csomó információt a készítőiről. A Facebookon én is elég gyakran játszom ezzel a dologgal, van néhány „önfotóm”. Gondoltam arra is már, hogy összegyűjtöm a sok kicsi önarcképet egy albumba, mert talán még fotóesztétikai szempontból is megállná a helyet. A képekben benne van rengeteg emlék, helyek, tárgyak, grimaszok, fájdalmak és jó pillanatok. Egyfajta napló, de mivel ezek a szelfik emberekhez és a környezetemhez erősen kötheték, nem tartom nárcisztikus megnyilvánulásoknak, inkább lenyomatai egyfajta korképnek.

FEHÉR LÁSZLÓ, ÖNARCKÉP (2013)

történésze, Boskovits Miklós professzornak emlékére a magyar anyag az Uffiziben is kiállításra került önállóan. A kiállítás – a művészek itthon elérhető, más műfajú munkáival kiegészülve – idén a Budapesti Történeti Múzeumban is megtekinthető volt Festők a tükörben – Magyar önarcképek az Uffizi Képtárból címmel. A kiállítás kurátorával, a Magyar Képzőművészeti Egyetem oktatójával, Fehér Ildikóval beszélgettünk.

„Az Uffizi egy panteon, a művészek mindent megtesznek azért, hogy önarcképük a gyűjteményben szerepeljen, mert ez egyenlő a halhatatlansággal" – mesélte Fehér Ildikó a Hamu és Gyémántnak. Ezt még azok a kalandos történetek is alátámasztják, amelyek a kiállítás előkészítése, a kutatómunka során kiderültek. Munkácsy Mihályt sosem érte utol az a levél, amelyben képet kérnek tőle, míg a kevésbé ismert Kotász Károly önként küldött két önarcképet, és az Uffizi végül az egyiket megtartotta. Egyébként az Uffizi képeket csak szakmai ajánlások alapján kér, és csak nagyon kivételes esetekben vásárol. Legutóbb, 2000-ben egy 300 darabos svájci önarcképgyűjteménnyel gazdagodott a képtár. Ennek jelentősége számunkra is volt, mert e vásárlás révén került be az Uffizibe két Victor Vasarely- és egy Scheiber Hugó jelzetű kép is, utóbbiról viszont kiderült, hogy hamisítvány. Magyar művészek munkái csak 1872 óta vannak a gyűjteményben, de ahogy Fehér Ildikó elmondta, „egységes koncepcióról nem lehet beszélni, ez sosem volt szempont. Emiatt a magyar festészetről is csak véletlenszerű képet kapunk". Jó hír számunkra, hogy az állandó kiállításnak számos magyar alkotás is része. Kupeczky János, László Fülöp, Horovitz Lipót, Csók István, Szinyei Merse Pál egy-egy önarcképe mellett ebben az évben már Nemes Eliza Önarcképe is mindennap látható.

Bizonyos szempontból nem véletlen, hogy Nemes Eliza képe most az állandó tárlaton kapott helyet. Az Uffizi gyűjtési politikája jelenleg az, javítsák a férfi és női alkotók arányát. Nyilvánvaló történeti okok miatt (is) ma a teljes képanyag csak 2-3%-ának alkotója nő. Így amikor idén az Uffizi két újabb magyar önarcképet kért – és emelték a magyar önarcképek számát 26-ra – kérés volt, hogy egyik művész férfi, a másik nő legyen. „A másik kérés az volt, hogy a kiválasztottak megfelelő művészi színvonalon reprezentálják a kortárs magyar művészetet, és nemzetközileg is elismertek legyenek"

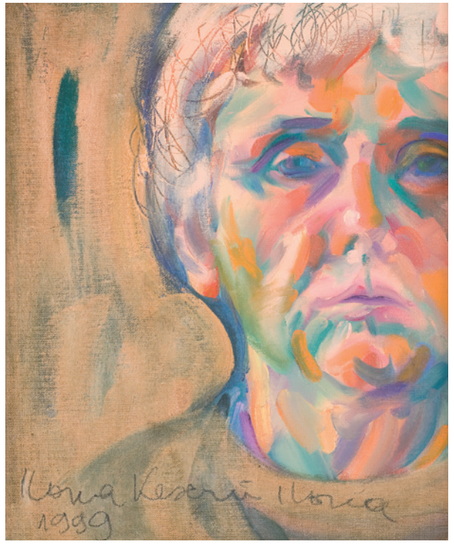

KESERŰ ILONA, ÖNARCKÉP (1999)

A GALLERIA DEGLI UFFIZI KALANDOS TÖRTÉNETE

A Medici család megbízásából Georgio Vasari (1511–1574) tervezte meg az épületegyüttest, az építési munkák bő 20 évig tartottak, és hivatalosan 1581-ben nyitotta meg kapuit. Funkcióját tekintve nemcsak múzeum volt, hanem ahogy az elnevezésből is kitűnik (uffizio = hivatal), a földszinten közigazgatási hivatalok is helyet kaptak. I. Cosima de' Medici, Firenze első nagyhercegének kérésére (szintén Vasari elképzelései szerint) az épület egy keskeny, rendhagyó folyosóval is gazdagodott. Miután a folyó innenső oldaláról a nagyherceg áttette a rezidenciáját a túlsó oldalára, a Palazzo Vecchióból a Pitti Palotába, szüksége volt egy gyors összekötő útra a hivatal és az otthona között. Így mikor valami politikai konfliktus támadt a hivatalban, a nagyherceg a Palazzo Vecchión, majd az Uffizin át a folyosóra ért, amely egészen a hídig, a Ponte Vecchióig vezette, és ezen át már el is jutott a Pitti Palotáig. A folyosót a tervezője után Vasari-folyosónak hívják, és ma itt található a világ legnagyobb önarcképgyűjteménye.

ROBERT CORNELIUS 8 ÓRÁS EXPONOÁLÁSI IDŐVEL KÉSZÜLT ÖNARCKÉPE (1839)

– mondta el Fehér Ildikó. A Magyar Nemzeti Galéria szakbizottsága ezek alapján Fehér Lászlótól és Keserü Ilonától kért egy-egy önarcképet. A művészek nagyon meg voltak illetődve. Ahogy a kiállítás kurátora felidézte: „Keserü Ilona az utolsó pillanatig alig hitte el, hogy ez vele megtörténhet. Fehér László is pályája komoly eredményének tartja a kiválasztást."

KORTÁRS ÖNKÉP – REALIZMUS SZÜRREALISTA ELEMEKKEL

Ha meghatározó portréfestészetről nem is, rendszeresen portrékat készítő festőkről azért a XX. században is lehet beszélni. Fontos képviselői voltak a műfajnak Max Beckmann, Francis Bacon, Lucien Freud, a jelenleg is alkotók közül pedig Alex Katz és Marlene Dumas emelkedik ki. Utóbbi a női kortárs alkotók között az eladási csúcsok előkelő helyezettje. Merész, fotó alapján készülő erotikus portréi vannak, hasonlóan, mint egy kortárs magyar képzőművésznek, Verebics Katinak. A festészeti technikája Verebics Katinak viszont inkább a pár éve elhunyt Freud-unokához, Lucien Freudhoz (1922–2011) köthető. Ahogy Freudra, Verebicsre is jellemző, hogy a testrészek hangsúlyosan jelen vannak a képeken, a test ugyanolyan kifejező itt, mint az arc. Emellett ahogy Freud „modern barokk" volt, úgy a fiatal magyar alkotó is a régiekhez húz.

A FÉNYKÉP IGAZSÁGA?

De mi a helyzet a fotográfiával? Hogyan változtatta meg a rögzítési vágyat? – merülhetnek fel bennünk a kérdések. Könnyű gondolat, hogy a fotó megjelenése levette a terhet a képzőművészről, és valóban, ahogy Bacsó Béla esztéta is elmondta: „Az első rémület után a festők is rájöttek, a fotó inkább mentesíti őket az alany visszaadásának kötelezettsége alól."

A fotográfia feltalálásán párhuzamosan több műhelyben dolgoztak, végül éppen 175 évvel ezelőtt Louis Daguerre francia vegyész lett a fotótörténeti befutó. Az ő nevéhez fűzik az emberről készült első fényképes ábrázolást (1838), illetve nevét viseli a korabeli eljárásmód, a dagerrotípia is. Győzelme annak köszönhető, hogy bár honfitársa, Nicéphore Niépce korábban is készített képet – sőt 1826-os képe a világ legrégebbi fotója –, de ehhez nyolcórás exponálási idő kellett. Ezt tudta Daguerre nagyjából 15–30 percre csökkenteni.

A hosszú exponálási idővel magyarázható, hogy az egyik első önportrén a készítő kissé morózus arccal néz ki balra. A képet a holland származású, amerikai Robert Cornelius készítette, akit szintén a fotózás egyik úttörőjeként tartunk számon. A képet a klasszikus portrébeállítás miatt szinte közelebb érezzük a festészethez.

FORDÍTOTT SORREND: MA A TINIK HATNAK A CELEBEKRE

A másik híres korai példa már sokkal „fotósabb". Ezt 1914-ben a tragikus sorsú orosz nagyhercegnő, Anasztaszija Nyikolajevna Romanova készítette önmagáról. Az utolsó orosz cár, II. Miklós negyedik, legfiatalabb kislányának önarcképe egy „mindenkori" tinédzser korú lánynak a képe. A 13 éves kislány, aki híres volt életvidámságáról, itt elfelejtette becsukni a száját, és olyan, mintha kicsit elbóbiskolt volna. Ez a tinikép viszont talán csak a fejünkben él, mert ma a kiskamaszok szelfijei egészen máshogy mutatnak. A képeken mindenki vagányul mosolyog a kamerába, és nagyon magabiztosnak tűnik. De valóban jól is érzik magukat?

A szelfi sikere mögött Zsolt Péter médiaszociológus szerint: „a technikai jelenség és a divat áll. A divat manapság a tinigenerációktól gyakran felfelé szivárog, társadalmi rétegeken keresztül terjedhet keresztbe-kasul. Azt hiszem, a szelfi jó példa arra, hogy nem minden a celebektől indul. Volt idő ugyanis, amikor a divat mechanizmusát az üldözéses utánzás és a felülről lefelé irány határozta meg, de ez már a múlté". A szelfizés társadalmi hatását ma még nem látjuk pontosan. „A divat mindig csak addig mehet el, ameddig még nem túl radikális ahhoz, hogy ne lehessen elfogadni egy új formát. Amint a forma polgárjogot nyer, kivész belőle minden más. Így a szelfi is először nem más, mint exhibicionizmus, aztán elfogadási vágy, később már csak egy lemásolható minta, és egyre kevésbé tudjuk megmondani, aki csinálja, milyen pszichológiai motivációk miatt teszi, hiszen oly elterjedtté válik. Aztán amikor már mindenki csinálja, akkor vagy kultúrává válik, vagy teljesen érdektelenné, és mindenki továbblép" – folytatta Zsolt Péter.

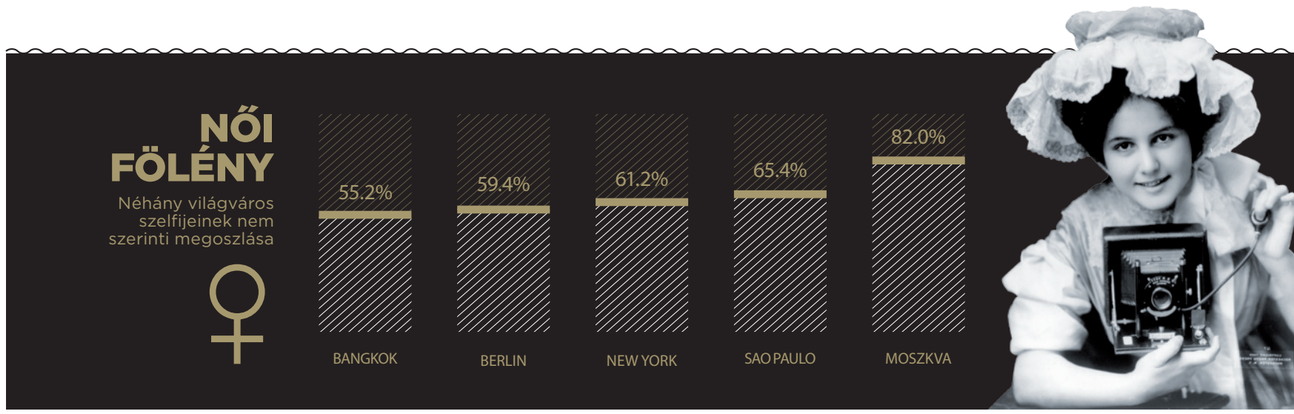

Forrás: selfiecity.net

Detektívmódszereket sem nélkülöző kutatás után kiderült, hogy foglalkozása szerint nem művészről, hanem egy bébiszitterről van szó.

A női példák sokasága nem véletlen. A selfiecity.net című weboldalon egy netes kutatás eredményeit láthatjuk, amelyben 3200 db, öt nagyvárosban (Bangkok, Berlin, Moszkva, New York, Sao Paolo) készült szelfit vizsgáltak különböző szempontok szerint. Egyértelműen kiderült, hogy a nők mindegyik helyen több szelfit készítettek, mint a férfiak. Az orosz fővárosban egészen nagy volt a különbség, a szelfizők 82%-a nő volt.

A NŐKNEK IS KELL, HOGY LEGYEN VÉLEMÉNYÜK

– mondta a fotótörténetbe egy frissen bekerült amatőr fotós valamikor az 50-es, 60-as években. Vivian Maier történetét csak most ismertük meg, felfedezése napjainkban is zajlik. Néhány éve egy amerikai ingatlanügynök, John Maloof egy várostörténeti munkájához régi fotókat keresett Chicagóról. Egy helyi árverésen megvásárolt egy doboznyi negatívot, amelynek készítőjének csak a nevét tudta meg. Aztán képek nézegetése közben, egy fotóblog sikeres indítása után fokozatosan rájött, hogy kivételes látásmódú művésszel van dolga. Miután az árverésen értékesített többi Maier-anyagot visszavásárolta az új tulajdonosoktól, kiszámolta, hogy a negatívok száma 100 000 fölött van. A fotós képei ragyogóak voltak, a street photography érzékeny képviselőjének tűnt, de a neve alapján semmit sem talált róla. A detektívmódszereket sem nélkülöző kutatás után kiderült, hogy foglalkozása szerint nem művészről, hanem egy bébiszitterről van szó. Az apró lépésekben megtett felderítést érdekfeszítően mutatja be Maloof a Charlie Siskellel készített 2013-as dokumentumfilmjében. A Vivian Maier nyomában idén a hazai mozikba is eljutott.

Maier személyiségét a titokzatos jelző írja le legerősebben. Dadaként sok helyen dolgozott, tudták is, hogy szeret fotózni, de a képeket szinte sosem mutatta meg senkinek. Sőt rengeteg elő nem hívottat maga sem látott. Hogyan lehetséges az, hogy valaki ilyen megszállott fotós és nem nézi meg, miket készített? Csupán egy franciaországi fotográfusnak írt levél tanúskodik arról, hogy tudta magáról, jó képeket csinál, és ezért néhányat elő akart hívatni.

Nem ez az egyetlen furcsasága volt a 2009-ben, 83 éves korában, nagy szegénységben elhunyt Maiernek. Mániákusan gyűjtött. Mindenfélét, brosstűt, kitűzőt, buszjegyet és rengeteg újságot. Rajongott a vérfagyasztó hírekért, a bűnügyi rovatot mindig gondosan kivágta. Sőt egy alkalommal, mikor az egyik ismerős kisgyerekét egy autó elütötte, ő nem a pátyolgatásban vett részt, hanem mint egy jó fotóriporter, minden momentumot, szereplőt lencsevégre kapott.

VÁLOGATÁS VIVIAN MAIER KÉPEIBŐL

Mondhatni, kicsit eszelős volt. De a képei mégsem erről szólnak. Látszik, hogy érdekelték az emberi tragédiák, a szegénység és a különbségek, de ezeket a témákat a legnagyobb melegséggel közvetítette. Kitűnőek a gyerekportréi, és az utca sokszínű világa is mindig saját árnyalatában van jelen. Maier képei jól komponáltak, érezni rajtuk neves kortársak (Robert Frank, Diane Arbus) hatásait is.

Vivian Maier képeinek egy részét a hazai közönség is ismerheti, 2012 őszén a Mai Manó Házban is szerepelt a kiállítás. A Mayer-kiállítások általában egy önportrét tesznek ki a plakátra, pontosan azért, mert ezeknek a képeknek a segítségével egy kicsit jobban meg lehet ismerni a személyiségét. Az önarcképeken, ahogy Csizek Gabriella, a Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház művészeti munkatársa elemezte: „Maier nem akart semmi más lenni, csak Maier." Például nem akart szépnek tűnni, arca általában egyféle kifejezést mutat, de ez nem mélység nélküli. Sokszor játszik tükrökkel, tükröződő üvegfelületekkel, de ezek felhasználása sosem öncélú. A képeken is jól látszik, hogy Maier kifejezetten a képkészítésnek a folyamatát szerette. Ez volt neki az igazi flow.

PICI LÁBJEGYZET SOK FELKIÁLTÓJELLEL

Persze láthatjuk: más az önarcképkészítés, és más a szelfi. A legnagyobb különbséget éppen Maier kapcsán fedezhetjük fel. Ő nem osztotta meg a képeit, szinte maga sem nézegette visszza őket, emiatt mások reakcioi sem befolyásolták sem a látásmódját, sem ezen keresztül az önképét. Itt az önelemzés fázisa könnyen kimarad. Ha nem vesszük túl komolyan, nem esünk túlzásokba, és őszinték vagyunk magunkkal szemben, nagy bajunk nem lehet. (Csak ne válasszuk a szikla szélét, a híd tetejét a fotózás helyszínéül.)

Csak arról sem szabad megfeledkezni, hogy a szelfi elvileg egy jó helyen egy jó pillanatot örökít meg velünk a központban, de ahhoz nekünk is jelen kell lenni. Azaz nemcsak a telefonra kell figyelni, hanem arra is, ami ott helyben körülvesz minket. Különben hogyan várhatjuk el, hogy barátaink, ismerőseink figyeljenek arra, ami velünk történik, ha mi magunk sem tudjuk azt elmondani?

ÖNARCKÉP OTTHON (2014)

ÖNARCKÉP A RÁC FÜRDŐBEN (2014)

FÉNYKÉPEZÉS = SZABADSÁG

A Mai Manó Ház az Indafotóval és Magyarhangyával karöltve Önarcképek – Hívd elő magadból Vivian Maiert! című pályázatot hirdetett a fotós dadáról készült dokumentumfilm hazai premierje apropóján. Rengeteg pályamű érkezett, összesen 1359 kép. A szakmai zsűri Walton Eszter négy képét ítélte a legjobbnak. A hatgyermekes édesanya két évvel ezelőtt kezdett nagyon aktívan fotózni, amikor a legkisebb gyermeke is óvodás lett. A már több amatőrfotós versenyt megnyert, több kiállításon is szerepelt, végzettsége szerint építész Eszter számára a fényképezés a szabadságot jelenti. Ez egyfajta kapuja a benne lévő kreativitásnak. A beadott képek sikerét azzal magyarázza, hogy mindegyik arra keresi a választ: „ki vagyok én" – mesélte a Hamu és Gyémántnak. „Olyan életszakaszban vagyok, amikor megkérdőjeleződnek a körülöttem lévő dolgok, amelyek mindig automatizmusok voltak." Eszter Vivian Maier személyiségével is rokonságot érez. „Valahol a dadaság is közös, és a szókimondó stílus meg az eszelősség is igaz rám." Utóbbi Eszternél a megszállott fotózási vággyal írható le: „néha nagyon rosszul érint, ha egy jó pillanatot elszalasztok, mert éppen nincs nálam a fényképezőgép".

Hét képe november 9-ig a „Döntsd le a falakat!" című köztéri kiállításon látható a Millenáris Parkban az Európa Pont mellett.